

RELACJE MARYI DO OSÓB TRÓJCY ŚWIĘTEJ W ŚWIELE VIII ROZDZIAŁU KONSTYTUCJI DOGMATYCZNEJ O KOŚCIELE „LUMEN GENTIUM”

Janusz Bujak*

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego

Wprowadzenie

Sobór Watykański II w swoim nauczaniu podkreślił, że historia zbawienia, której szczytem jest przyjście na świat Syna Bożego, jest dziełem Trójcy Świętej¹, a Kościół święty, założony przez Jezusa Chrystusa, „okazuje się jako «lud zjednoczony jednością Ojca i Syna, i Ducha Świętego»”².

* Ks. dr hab. Janusz Bujak, prof. US – prezbiter diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej. Kierownik Katedry Teologii Dogmatycznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego. Wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie. Zainteresowania badawcze: eklezjologia, sakramentologia, antropologia teologiczna i etyka w perspektywie dialogu ekumenicznego. E-mail: bujak@koszalin.opoka.org.pl.

1 Por. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”* 2, gdzie znajdziemy streszczenie historii zbawienia widzianej w perspektywie trynitarniej: „Przedwieczny Ojciec, na skutek najzupełniej wolnego i tajemnego zmysłu swej mądrości i dobroci stworzył cały świat, a ludzi postanowił wynieść do uczestnictwa w życiu Bożym, nie opuścił też ludzi po ich upadku w Adamie, dając im nieustannie pomoce do zbawienia przez wzgląd na Chrystusa, Odkupiciela, «który jest obrazem Boga niewidzialnego, pierworodnym wszelkiego stworzenia» (Kol 1,15). Wszystkich zaś wybranych Ojciec przed wiekami «przewidział i przeznaczył, aby się stali podobni do Syna Jego, który miał być pierworodnym między wielu braćmi» (Rz 8,29). A wierzących w Chrystusa postanowił zgromadzić w Kościele świętym, który już od początku świata ukazany przez typy, cudownie przygotowany w historii narodu izraelskiego i w Starym Przymierzu, ustanowiony w czasach ostatecznych, objawiony został przez wylanie Ducha, a w końcu wieków osiągnie swe chwalebne dopełnienie”.

2 *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”* 4; por. S.M. Perrella, *Ecco tua Madre (Gv 19,27). La Madre di Gesù nel magistero di Giovanni Paolo II*, Edizioni San Paolo, Cinisello Balsamo, 2007, s. 181–182. Autor podkreśla, że Trójca Święta jest kluczem hermeneutycznym, który pozwala zrozumieć Kościół. W *Lumen gentium* pojawia się myśl św. Cypriana z Kartaginy, który uczył o Kościele: *De unitate Patris et Filii et Spiritus Sancti plebs adunata*. Oznacza

Trynitarny charakter dziejów zbawienia wymaga, by traktaty teologiczne również były pisane w odniesieniu do Trójcy Świętej, tak jak się nam Ona objawia w ekonomii biblijno-patrystycznej. Podejście wyłącznie historyczne lub antropologiczne czy też wyłącznie chrystologiczne nie wyraża prawdy o Bogu takim, jakim jest sam w sobie, podkreśla J.M. Alonso³.

Zasada ta dotyczy również Maryi, kultu maryjnego i mariologii. VIII rozdział *Konstytucji dogmatycznej o Kościele „Lumen gentium”* (= LG), zatytułowany *Błogosławiona Maryja Dziewica Boża Rodzicielka w tajemnicy Chrystusa i Kościoła*, wskazuje na Jej relacje do Boga Trójjedynego i poszczególnych Osób Trójcy Świętej. Również papież Paweł VI w adhortacji *Marialis cultus* (= MC), podpisanej 2 lutego 1974 roku podkreślił, że „Najbardziej zwłaszcza wypada, by praktyki pobożności względem Maryi Panny wyraźnie wykazywały charakter trynitarny i chrystologiczny, jako że z samej swej natury jest on im właściwy i przynależny do ich istoty” (MC 25)⁴.

Celem artykułu jest ukazanie relacji Maryi do Osób Trójcy Świętej w świetle VIII rozdziału *Lumen gentium*. Nie zajmujemy się tu całością zagadnienia, ale przedstawiony zostanie jeden z jego aspektów, mianowicie relacje Maryi do Ojca, Syna i Ducha Świętego zapoczątkowane w momencie Zwiastowania. Wcielenie Syna Bożego jest bowiem pierwszym pełnym objawieniem się Trójcy Świętej w dziejach zbawienia i punktem wyjścia do soborowej i posoborowej refleksji mariologicznej.

1. Relacja Maryi do Trójcy Świętej w misterium Zwiastowania

Wydarzeniem w pełni objawiającym Trójcę Świętą było wydarzenie paschalne, w którym uczniowie Chrystusa ujrzeni inicjatywę Ojca, dzieje Syna zwycięzcy śmierci i dzieło Ducha Świętego, który daje życie. Trynitarna interpretacja Paschy zostaje rozciągnięta na całe ziemskie dzieje Chrystusa poczynawszy od Zwiastowania Maryi (Łk 1, 26–38), które jest pierwszym pełnym objawieniem się Trójcy w historii zbawienia.

to, że Kościół musi być zawsze „ikoną Trójcy”, tzn. wspólnotą miłości w służbie ludziom stworzonym i zbawionym przez Syna Ojca.

3 Por. J.M. Alonso, *Trinità*, w: *Nuovo Dizionario di Mariologia*, red. S. De Fiores, S. Meo, Torino 1986, s. 1409.

4 Paweł VI, *Jak czcić Matkę Bożą? Adhortacja apostolska papieża Pawła VI „Marialis cultus” o należyтым kształtowaniu i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny*, wstęp. S.C. Napiórkowski, Niepokalanów 1984.

W Zwiastowaniu inicjatywa należy do Ojca: „posłał Bóg anioła Gabriela” (Łk 1,26). W Nowym Testamencie słowo „Bóg” prawie zawsze oznacza Ojca. Bóg ten to „Najwyższy” (Łk 1,32.35), tzn. transcendentny a jednocześnie bliski, miłujący Maryję („Pan z Tobą”, Łk 1,28).

Zwiastowanie dotyczy Syna: Łk 1,31–32.35, z podkreśleniem Jego boskiego pochodzenia. Archanioł wprawdzie ogłasza przyjście Mesjasza, syna Dawida, króla eschatologicznego (Łk 1,30–33), a następnie ogłasza Go jako Syna Bożego w sensie ścisłym.

W Zwiastowaniu jest obecny również Duch Święty (Łk 1,35): „Duch Święty zstąpi na Ciebie i moc Najwyższego osłoni Cię”. To ten sam Duch, który wskrzesi Jezusa z martwych (Rz 1,4; 1Kor 15,45). Duch Święty sprawia to, co po ludzku niemożliwe: dziewicze poczęcie. Słowa z Ewangelii przypominają o chmurze, która okrywała Namiot Spotkania jako znak dotykanej obecności JHWH (Wj 40, 34–35). Maryja jest nowym tabernakulum chwały Bożej.

Dzięki dziewiczemu poczęciu Syna Najwyższego przez moc Ducha Świętego, Maryja staje się miejscem, w którym działa Trójca Święta i po raz pierwszy się objawia – przestrzenią pierwszego objawienia trynitarnego (poprzez słowa), ponieważ przestrzenią pierwszego wspólnego, a zarazem oddzielnego działania trzech Osób Boskich (poprzez wydarzenia).

Bardziej niż miejscem i przestrzenią Maryja jest jednak osobą, która nawiązuje relacje z Bogiem Trójjedynym, który zarazem się objawia i ukrywa w symbolice żydowskich instytucji Arki Przymierza i Namiotu Spotkania (LG 53; por. MC 26).

Maryja staje się pierwszą chrześcijanką i typem Kościoła: oświecona przez Ducha Świętego wierzy w Syna Najwyższego i czyni ze swego życia dar dla Niego⁵.

2. Maryja w relacji do Osób Trójcy Świętej w tradycji Kościoła

Relacyjny wymiar egzystencji Maryi pozwala nam dostrzec w Niej pierwszą chrześcijankę w historii, ponieważ żyje Ona w odniesieniu do Osób Trójcy Świętej, które w Niej się objawiają i działają⁶. Nie można Jej zrozumieć bez relacji do Ojca, który posyła do Niej odwieczne Słowo; bez konstytutywnej relacji z Jednorodzonym Synem, który staje się Jej synem i bez odniesienia do Ducha Świętego, który jako dynamizm miłości i czyni możliwym poczęcie Chrystusa w Jej dziewiczym łonie. To trynitarnie odniesienie zostało dostrzeżone przez tradycję

5 Por. S. de Fiore, *Trinità mistero di vita. Esperienza trinitaria in comunione con Maria*, Ciniello Balsamo/Milano, San Paolo 2001, s. 68–70.

6 Por. S. De Fiore, *Maria paradigma antropologia per il terzo millennio*, „Revista Española de Teología” 64 (2004), nr 1, s. 79.

chrześcijańską i wyrażone na soborze: Maryja jest Matką Syna Bożego, dlatego jest Ona wybraną córką Ojca i świątynią Ducha Świętego (LG 53).

Historia mariologii i kultu maryjnego potwierdza, że doktryna katolicka i prawdziwa pobożność chrześcijańska nigdy nie zaniedbały podkreślenia nierozdzielonego związku pomiędzy Maryją, Synem Bożym (MC 25), Ojcem i Duchem Świętym. Już św. Ildefons z Toledo (+ 667) w książce *De Virginitate Sanctae Mariae* pozostawił modlitwę do Maryi, w której mamy wskazanie na Jej relacje do poszczególnych Osób Trójcy Świętej⁷. Rupert z Deutz (+1129/30?) nazywa Maryję *Sponsa Patris, Sponsa et Mater Filii, Templum Spiritus Sancti* (*De glorificatione Trinitatis*, VII, 13. PL 169, 155). Helinand z Froidmont (Helinandus Frigidimontis + po 1229) określa Ją jako *Coniux Patris, Mater Filii, Sacrarium Spiritus Sancti* (*Sermo XIX In Assumptione B.M.V.* PL 212, 638). Święty Franciszek z Asyżu (+ 1226) nazywa Maryję „Oblubienicą Ducha Świętego”, który rzadko pojawiał się wcześniej, niektórzy uważają, że to właśnie święty z Asyżu użył go jako pierwszy. Franciszkanin Konrad z Saksonii (+ 1279) pisał w swoim słynnym *Speculum B. Mariae Virginis*: „Dominus iste... ipse est Dominus Pater, cuius Maria est Filia nobilissima; ipse est Dominus Filius, cuius est Mater dignissima; ipse est Dominus Spiritus Sanctus, cuius est Sponsa venustissima; ipse est Dominus trinus et unus, cuius est Maria ancilla subiectissima”⁸. Według Konrada z Saksonii (+ 1279) Maryja jest zatem Córką Ojca, Matką Syna, Oblubienicą Ducha Świętego i służebnicą Trójcy Świętej. Określenia te powszechnie zostały przyjęte w teologii zachodniej⁹.

Maryja funkcjonuje jednak nie tylko w relacji do Boga, ale i do ludu Bożego, względem którego spełnia rolę współpracownicy Boga w zbawieniu człowieka. Pisał o tym już św. Ireneusz (+ ok. 200), który podkreślał, że Maryja – nowa Ewa dzięki swemu posłuszeństwu przyniosła zbawienie sobie i całej ludzkości (*Prze-*

7 Por. Jan Paweł II, *Orędzie Ojca Świętego Jana Pawła II do młodzieży całego świata z okazji XIII Światowego Dnia Młodzieży*, <http://nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/774> (dostęp: 05.12.2017); „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 2 (1998), s. 7. Papież kończy swoje przesłanie do młodych, skoncentrowane na osobie Ducha Świętego, modlitwą do Maryi, Matki Kościoła, ułożoną przez św. Ildefonsa z Toledo: „Proszę Cię, proszę, o święta Dziewico, bym otrzymał Jezusa od tegoż Ducha Świętego, za którego sprawą Ty sama Go zrodziłaś. Niech moja dusza przyjmie Jezusa za sprawą Ducha Świętego, przez którego poczęło Go Twoje ciało. Obym pokochał Jezusa w tym samym Duchu, w którym Ty wielbisz Go jako Pana i kontemplujesz jako Syna (*De virginitate perpetua Sanctae Mariae*, XII: PL 96, 106)”.

8 Por. A. Amato, *La SS. Trinità e Maria. Sintesi teologica*, w: *Come collaborare al progetto di Dio con Maria*, Roma, CCMMe 1985, s. 29.

9 Por. S. De Fiore, *Maria presenza viva nel Popolo di Dio*, Roma 1980, s. 75; Por. A. Amato, *La SS*, dz. cyt. s. 42; J.M. Alonso, dz. cyt., s. 1410–1411.

ciw herezjom III, 22,4)¹⁰. W życiu Maryi jest cała sieć relacji: Maryja należy do swego narodu, jest małżonką Józefa i Matką Jezusa. Oznacza to, że osoby Maryi nie można zrozumieć bez *drugiego*: Józefa, Jezusa, umiłowanego ucznia. Całe życie Maryi jest darem z siebie dla Boga i Jego planów¹¹.

3. VIII rozdział Konstytucji *Lumen gentium*

Również VIII rozdział *Lumen gentium* ukazuje Maryję jako osobę w relacji do Trójcy Świętej, czyniąc to w perspektywie historyczno-zbawczej, podkreśla De Fiores¹². Osoba, misja i przywileje Maryi, jak również należny Jej kult, nie są traktowane same w sobie czy też w odniesieniu do godności Matki Boga, ale w ramach historii zbawienia. Sobór ukazuje Maryję w sposób funkcjonalny, w ramach Bożego planu zbawienia. Nawet tytuł *Theotókos* jest uważany w pierwszym rzędzie za „funkcję”, a dopiero później za „godność” (LG 53).

Ósmy rozdział Konstytucji o Kościele z powodów ekumenicznych stosuje perspektywę biblijną jako podstawę prezentacji Maryi (LG 55–59), relatywizuje tytuł *pośredniczki* uważany przez protestantów za dwuznaczny, akcentując termin „zbawczy wpływ” lub „macierzyńska funkcja” (LG 60). Stara się nie stosować terminologii maksymalistycznej lub wyrażen mogących wprowadzić w błąd w zakresie katolickiej doktryny o Maryi, jak podkreśla De Fiores. Całościowa ocena pracy soboru na polu mariologii jest opiniowana zależnie od przyjętej optyki.

Z punktu widzenia wartości doktrynalnej, VIII rozdział LG jest „dokumentem Kościoła” – tekstem, który sobór przedstawia biskupom, teologom i zwykłym wiernym jako oficjalny wyraz swojej wiary. Znaczenie VIII rozdziału podkreślił również papież Paweł VI, który stwierdził, że Sobór Watykański II jako pierwszy z soborów zaprezentował tak szeroką syntezę doktryny katolickiej na temat miejsca, które Najświętsza Maryja Panna zajmuje w misterium Chrystusa i Kościoła. Autorytet VIII rozdziału pochodzi z faktu, że stanowi on część konstytucji dogmatycznej, nazywanej tak, ponieważ przypomina on i potwierdza prawdy wiary już obecne w Kościele katolickim, dlatego należy on do aktów Magisterium nadzwyczajnego, które cały Kościół jest zobowiązany przyjąć. Jan Paweł II mógł

10 Por. św. Ireneusz, *Wykład nauki apostołskiej*. Wstęp, przekład i opracowanie W. Myszor, Kraków 1997, s. 51–52.

11 Por. S. De Fiores, *Maria paradigma*, dz. cyt., s. 80–83.

12 Por. S. De Fiores, *Maria nella teologia postconciliare*, w: *Vaticano II: bilancio e prospettive venticinque anni dopo (1962–1987)*, red. René Laurentin, tom I, Assisi 1988, s. 416; na temat powstania dokumentu por. J. Bujak, *Sobór Watykański II i jego reformy w świetle hermeneutyki ciągłości Benedykta XVI*, Szczecin 2013, s. 62–65; 73–75.

zatem powiedzieć, że VIII rozdział *Lumen gentium* jest w pewnym sensie *magna charta* mariologii naszej epoki¹³.

Z punktu widzenia historii ewolucji mariologii, rozdział VIII jest niezwykle istotny w krytycznym i naprawczym podejściu do mariologii nazywanej powszechnie potrydencką; jest on przewyciężeniem mariologii uprawianej w izolacji i usunięciem struktur spekulatywnych, obcych i nadmiernie rozbudowanych względem danych z objawienia, stwierdza De Fiores.

Z punktu widzenia hermeneutycznego rozdział VIII LG nosi ślady uwarunkowań i epoki, w której powstał. Jak pisze R. Laurentin, jest próbą pogodzenia tendencji pierwszej – tradycyjnej, która dążyła do potwierdzenia doktryny mariologicznej zawartej w przedsoborowych encyklikach i drugiej – która pragnęła powrotu do źródeł ze względu na kwestię ekumenizmu. Rozdział nie jest napisany w stylu normatywnym, nie ma zamiaru krystalizować wiary i pobożności wiernych, ale po prostu zachować to, co istotne, nie zamykając możliwości dalszych badań.

Wielu komentatorów zwracało uwagę na ograniczenia tego rozdziału, m.in. Heribert Mühlen mówił o brakach w pneumatologii i zastępowaniu Ducha Świętego Maryją. Inni wskazywali na brak teologii patrystycznej w opisie relacji Maryi do Ojca. Dostrzec można w nim również brak odniesienia do problemów współczesnego człowieka, relacji mariologii do antropologii.

Z perspektywy trynitarnej, soborowy dokument przypominał, że Maryja jest tylko stworzeniem (LG 53, 55, 60), ale także wybraną na Matkę Syna Bożego i dlatego jest umiłowaną córką Ojca oraz świętynią Ducha Świętego (LG 53). Rozdział VIII LG rozpoczyna się od przypomnienia misterium zbawienia, zaplanowanego i zrealizowanego przez Ojca, Syna i Ducha Świętego, w którym jest miejsce dla „niewiasty”, matki Chrystusa (LG 52). Rozdział kończy się doksologią trynitarą (LG 69), która wskazuje na cel istnienia i modlitw Maryi – jest nim chwała Trójcy Świętej¹⁴. Sobór potwierdza, że wydarzenia związane z Maryją są niezrozumiałe bez Trójcy Świętej, bez odniesienia do każdej z trzech Osób Boskich, a zarazem uwidacznia on, że Maryja objawia chwałę Trójcy Świętej¹⁵.

13 Jan Paweł II, *Audiencja generalna*, 2 maja 1979: „Il capitolo ottavo della Costituzione dogmatica *Lumen Gentium* è in un certo senso una «magna charta» della mariologia per la nostra epoca: Maria presente in modo particolare nel mistero della Chiesa, Maria «Madre della Chiesa», come iniziò a chiamarla Paolo VI (nel Credo del Popolo di Dio), dedicandole in seguito un documento a parte (*Marialis Cultus*)”, http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/audiences/1979/documents/hf_jp-ii_aud_19790502.html (dostęp: 07.12.2017).

14 Por. S. De Fiores, *Maria presenza viva nel Popolo di Dio*, Roma 1980, s. 76.

15 Por. S. De Fiores, *Corso di teologia sistematica. Maria Madre di Gesù. Sintesi storico-salvifica*, Bologna 1993, s. 201; Tenże, *Trójca Święta*, w: *Mały Słownik Maryjny*, Niepokalanów 1987, s. 93.

4. Relacja Maryi do Ojca

Fundamentalnym wydarzeniem w życiu Maryi było poczęcie Syna Bożego bez udziału mężczyzny. W Niej i przez Jej macierzyńskie działanie nastąpiło poczęcie i narodzenie Jezusa Chrystusa, prawdziwego człowieka i prawdziwego Boga. Maryja jest miejscem, w którym realizuje się nierozłączna i zbawcza jedność, jak gdyby zaślubiny pomiędzy naturą ludzką i boską. Bóg i człowiek są od tego momentu zjednoczeni w osobie Syna Bożego, ustanowionego pośrednikiem pomiędzy Bogiem i człowiekiem, ponieważ należy On do świata boskiego i ludzkiego. Maryja stanowi istotny element Wcielenia: od Matki przejście prowadzi w sposób konieczny do Syna. Ten fakt Wcielenia ma podstawowe znaczenie dla rozeznania prawdziwej natury Boga, którego Maryja rozpoznaje jako jedyne Ojca Jezusa Chrystusa¹⁶.

Wcielenie Syna Bożego jest realizacją w czasie, poprzez osobę Maryi, planu zbawienia, o którym mowa w Rdz 3,15, gdzie czytamy również o niewieście, mającej udział w odkupieniu ludzkości. Wydarzenie to jest wyrażone w LG 52 w następujący sposób: „Bóg, najłaskawszy i najmądrzejszy, chcąc dokonać odkupienia świata, «gdy nastąpiła pełność czasu, zesłał Syna swego powstałego z niewiasty (...)»”. W kolejnym paragrafie *Lumen gentium* zaakcentowany został aspekt zgody, którą Maryja wyraziła przed Zwiastowaniem: „Było zaś wolą Ojca miłosierdzia, aby Wcielenie poprzedziła zgoda Tej, która przeznaczona została na matkę (...)” (LG 56).

Plan Ojca pojawia się na nowo w LG 61: „Błogosławiona Dziewica, przeznaczona od wieków łącznie z wcieleniem Słowa Bożego na Matkę Boga, stała się tu na ziemi, z postanowienia Opatrzności Bożej, Matką – żywicielką Boskiego Odkupiciela (...)”¹⁷.

16 Por. S. De Fiore, *Corso di teologia sistematica*, dz. cyt., s. 201–202.

17 Por. A. Greco, „*Madre dei viventi*”. *La cooperazione salvifica di Maria nella „Lumen gentium”*: una sfida per oggi, Lugano 2011, s. 281–282. Autor podkreśla, że Ojcowie soborowi wskazali również na obecność Maryi pod krzyżem: „(...) utrzymała wiernie swe zjednoczenie z Synem aż do krzyża, przy którym nie bez postanowienia Bożego stanęła (...)” (LG 58). Również obecność Maryi w Wieczerniku w dniu Zesłania Ducha Świętego wynika z woli Boga (por. LG 59). Niekiedy autorzy dokumentu mówią o „przeznaczeniu” Maryi do dzieła zbawienia zaplanowanego przez Ojca: „przeznaczona została na matkę” (LG 56); „przeznaczona od wieków” (LG 61); E. Testa, *Maria terra vergine. Vol. I. I rapporti della Madre di Dio con la SS. Trinità (Sec. I-IX)*, Jerozolim 1985, s. 63–64. Włoski biblista podkreśla, że Ojciec pragnął zbawić świat nie tylko za pośrednictwem Drugiego Adama, ale również Drugiej Ewy, która jest Matką Zbawiciela, przeznaczona przez Niego, jak wcześniej Mądrość (Eccl 24,1). „Słusznie tedy sądzą święci Ojcowie, że Maryja nie została czysto biernie przez Boga użyta, lecz że z wolną wiarą i posłuszeństwem czynnie współpracowała w dziele zbawienia ludzkiego. Sama bowiem, jak powiada św. Ireneusz, «będąc posłuszną, stała się przyczyną zbawienia zarówno dla siebie,

Kardynał Angelo Amato zauważa, że tradycja ujęła relację Boga Ojca z Maryją w potwierdzeniu podwójnych narodzin Syna: jego wieczne narodziny z Ojca i narodziny w czasie z Maryi. W ten sposób Jezus jest Synem Ojca według bóstwa i synem Maryi według człowieczeństwa. Dwa przede wszystkim tytuły wydają się streszczać tradycję dotyczącą tej relacji: Maryja jako Córka i Oblubienica Ojca.

Pierwszy tytuł wskazuje na wyjątkową łaskę, którą Maryja została obdarzona w całym swoim życiu, a przede wszystkim w Zwiastowaniu, kiedy przyjęła z wiarą Słowo Ojca. Dzięki temu stała się nie tylko Matką Słowa, ale również pierwszą pośród zbawionych, pierwszą adoptowaną córką Ojca w Synu. Drugi tytuł, Oblubienicy, odwołuje się do macierzyństwa Maryi i Jej relacji z Ojcem przy Wcieleniu Syna.

Sobór Watykański II w LG 53 daje pierwszeństwo tytułowi „Córka Ojca”: „Odkupiona w sposób wznioślejszy (...), obdarzona jest tym najwyższym darem i najwyższą godnością, że jest mianowicie Rodzicielką Syna Bożego, a przez to najbardziej umiłowaną córą Ojca”. Sobór podkreśla również zgodę Maryi na plan Ojca i na Jej współpracę: „Było zaś wołą Ojca miłosierdzia, aby Wcielenie poprzedziła zgoda Tej, która przeznaczona została na matkę” (LG 56). Maryja współpracowała z Ojcem poprzez swoje posłuszeństwo, wiarę, nadzieję i miłość (por. LG 63, 56, 55)¹⁸.

Doświadczenie bycia córką Ojca w Maryi osiąga swój szczyt w Jej roli Matki wcielonego Syna Bożego. Dzięki temu macierzyństwu Maryja została zjednoczona w wyjątkowy sposób z Synem Ojca Przedwiecznego, który wziął swoje człowieczeństwo właśnie z łona Dziewicy. Dlatego Jej ściśle zjednoczenie z Chrystusem nie tylko przez łaskę, ale również poprzez naturę ludzką, doprowadziło również do całkowitej otwartości i jedności z Ojcem.

Mamy tu wydarzenie paradoksalne: Maryja w swoim Synu Jezusie Chrystusie była nie tylko córką Ojca, ale również Matką Syna. Dlatego ojcostwo Boga było

jak i dla całego rodzaju ludzkiego». Toteż niemało Ojców starożytnych w swoim nauczaniu chętnie wraz z nim stwierdza: «Węzeł splątany przez nieposłuszeństwo Ewy rozwiązany został przez posłuszeństwo Maryi, co związała przez niewierność dziewica Ewa, to dziewica Maryja rozwiązała przez wiarę», przeprowadziwszy zaś to porównanie z Ewą, nazywają Maryję «matką żyjących» i niejednokrotnie stwierdzają: «śmierć przez Ewę, życie przez Maryję» (LG 56).

18 Por. A. Amato, *La SS*, dz. cyt., s. 32–33. Również Jan Paweł II w swojej mariologii kontynuuje myśli zawarte w *Lumen gentium* VIII, umieszczając Maryję w kontekście trynitarnym, por. Jan Paweł II, *Tajemnica Trójcy Świętej a Maryja*, 24 IX 2000 – Homilia na zakończenie XX Międzynarodowego Kongresu Maryjno-Mariologicznego, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/homilie/kongres-MM_24092000.html, (dostęp: 07.12.2017); J. Buczek, *Maryja a Bóg Ojciec w nauczaniu Jana Pawła II*, „Salvatoris Mater” 1 (1999), nr 1, s. 207–228; W. Siwak, *Maryja a Trójca Święta w misterium Wcielenia według Jana Pawła II*, *Salvatoris Mater* 1 (1999), nr 2, s. 268–319.

przez Nią przeżywane jako macierzyństwo względem Syna. W konsekwencji, jak Syn był cały u Ojca i zwrócony ku Niemu, tak Maryja była cała u Ojca i zwrócona ku Niemu. Jeśli macierzyństwo Maryi może być widziane jako ludzki i stworzony obraz ojcostwa Boga, Jej relacja do Boga w jedności z Jej Synem, może być uznana za ludzki i stworzony obraz synostwa Bożego w Chrystusie¹⁹.

Podsumowując, początkiem współdziałania Maryi w dziele zbawienia jest wolna inicjatywa Ojca. Na tej najważniejszej zasadzie opiera się cała mariologia jak i cała historia zbawienia (por. LG 56,63,64,66). *Lumen gentium* ukazuje Maryję jako przeznaczoną, wezwaną do współdziałania w najważniejszych momentach dzieła zbawczego²⁰.

5. Relacja Maryi do Syna

Przyczyną, dla której w chrześcijaństwie przypisuje się Maryi ogromne znaczenie jest Jej współpraca w misterium Wcielenia, które jest jedynym i wyjątkowym wydarzeniem zbawczym²¹. Potwierdził to papież Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris Mater*: „Maryja zostaje definitywnie wprowadzona w tajemnicę Chrystusa przez to wydarzenie: przez zwiastowanie anielskie” (RM 8).

Słowa i czyny Jezusa sprawiają, że jedna z kobiet z tłumu woła: „Błogosławione łono, które Cię nosiło, i piersi, które ssałeś” (Łk 11,27). To słowa być może matki, która wysławia inną Matkę, Matkę Jezusa. Maryja już wcześniej otrzymała pochwały od Elżbiety, słowa stanowią dziś modlitwę maryjną: „Błogosławiona między niewiastami i błogosławiony owoc żywota Twojego!” (Łk 1,42). Misterium Maryi koncentruje się na Jej byciu Bożą Rodzicielką: „Święta Maryjo, Matko Boża”. Bardzo stary tekst św. Pawła z Ga 4,4 łączy misję Syna Bożego z Jego narodzinami z „niewiasty”. Podobnie w genealogii św. Mateusza 1,16, w Dz 1,14, wszędzie Maryja występuje jako Matka Jezusa Chrystusa. W Ewangelii św. Jana, nazywanej „Ewangelią Matki”, Maryja nigdy nie jest określana *nomen personae* (Maryja), ale *nomen officii* (Matka, Matka Jezusa). Ten tytuł pojawia się pięciokrotnie w obu scenach chrystologiczno-mariologicznych: w Kanie (J 2,1.3.5) i na Kalwarii (J 19, 25–27). W tej ostatniej scenie Maryja uzyskuje oficjalnie nowy rodzaj macierzyństwa: duchowego względem uczniów Syna²².

Kardynał A. Amato podkreśla, że Maryja wychowywała Jezusa. Doświadczenie macierzyństwa oznacza dla Maryi całkowitą bliskość z Jezusem. Można by zapy-

19 Por. A. Amato, *La SS*, dz. cyt., s. 33–34.

20 Por. A. Greco, dz. cyt., s. 282.

21 Por. A. Amato, *Maria e la Trinità. Spiritualità mariana ed esistenza cristiana*, Milano 2000, s. 26.

22 Por. Tamże, s. 63–64.

tać, jaka była rola Maryi w wychowaniu Syna, który „czynił postępy w mądrości, w latach i w łasce u Boga i u ludzi” (Łk 1,52). Jaka była Jej rola jako matki i wychowawczynie? Można stawiać hipotezy na temat podwójnego wpływu: Maryja pomaga Jezusowi poznać Jego środowiska życia codziennego, Jezus natomiast wprowadza Matkę w zrozumienie swojego boskiego misterium. Wpływ wychowawczy Maryi na Jezusa można streścić w kilku punktach. Kochała swego Syna sercem matki, otaczając Go czułością, troską, szacunkiem i pragnąc dla Niego wspaniałej przyszłości. Wychowała Jezusa swoją pracą, ofiarnością, miłością matczyną, całą swoją postawą. Uczyła Go swoim przykładem zaufania do Boga, otwartością na potrzebujących, pomocą starszej krewnej Elżbiecie i troską o nowożeńców.

Ale i Chrystus wychowywał swoją Matkę. Ludzką edukację Jezusa przez Maryję należy uzupełnić o tajemniczą, ale nie mniej realną, edukację Maryi przez Syna. Już jako dziecko uczy Ją zrozumienia tajemnicy swej całkowitej przynależności do Ojca niebieskiego i swego zbawczego cierpienia dla zbawienia świata.

Jeśli wychowanie oznacza integralną promocję osoby ludzkiej, jej wzrost we wszystkich wymiarach, rozwój wszystkich pozytywnych możliwości, możemy powiedzieć, że pomiędzy Jezusem i Jego Matką istniała „wzajemna edukacja”. Z jednej strony Maryja wspomagała integralny rozwój Syna we wszystkich wymiarach ludzkich, inkulturacji i dostosowania się. Z drugiej strony Jezus wspomagał duchowy rozwój Matki w tym, co dotyczyło tajemnicy Wcielenia, męki i zbawczej śmierci. Również z tego powodu Maryja może być nazwana „uczennicą Pana”²³.

Maryja jest Matką, wychowawczynią, uczennicą i właśnie dlatego również pośredniczką. Na Soborze Watykańskim II tytuł ten nie został zbyt mocno podkreślony (LG nr 62), ponieważ wydawał się ekumenicznie kontrowersyjny. W rozdziale VIII konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium* dominują inne określenia, jak „macierzyńska funkcja Maryi”, „macierzyństwo w ekonomii łaski” i tytuły: „służebnica Pańska”, „towarzyszka Zbawiciela”²⁴. Jednak sobór mówi w sposób jasny, że Maryja jest „Odkupiona w sposób wznioślejszy ze względu na zasługi Syna swego i zjednoczona z Nim węzłem ścisłym i nierozzerwalnym” (LG 53). Jej współpraca w zbawieniu ludzi wynika z pośrednictwa Syna i ze zjednoczenia z Nim: „Cały bowiem wpływ zbawienny Błogosławionej Dziewicy na ludzi wywodzi się nie z jakiejś konieczności rzeczowej, lecz z upodobania Bożego i wpływa z nadmiaru zasług Chrystusowych, na Jego pośrednictwie się opiera, od tego pośrednictwa całkowicie jest zależny i z niego czerpie całą moc swoją (...)” (LG 60). Pośrednictwo Maryi jest zatem zawsze podporządkowane niezastąpio-

23 Por. A. Amato, *Maria e la Trinità*, dz. cyt., s. 66–67.

24 Por. Tamże, s. 71–72.

nemu pośrednictwu Syna. Boże i duchowe macierzyństwo względem Kościoła mają swój fundament w łasce pochodzącej od Zbawiciela. Mimo to relacja pomiędzy Maryją Panną a Chrystusem nie polega wyłącznie na różnicy ontologicznej, ale i na szczególnym podobieństwie, bliskości. Ta harmonia i zgodność wynika ze szczególnego miejsca, jakie Maryja zajmuje w Kościele: „w Kościele świętym zajmuje miejsce najwyższe po Chrystusie” (LG 54).

Dzięki swojemu statusowi stworzenia całkowicie upodobnionego do swego Syna (por. LG 59), Maryja jest w stanie skutecznie, jak żadne inne stworzenie, współpracować dla naszego zbawienia. *Lumen gentium* łączy zatem dynamikę „przyjmowania”, samą w sobie niewystarczającą, z „aktywną”: „poświęciła samą siebie jako służebnicę Pańską, osobie i dziełu Syna swego, pod Jego zwierzchnictwem i wspólnie z Nim z łaski Boga wszechmogącego, służąc tajemnicy odkupienia” (LG 56)²⁵.

Papież Jan Paweł II w swojej encyklice *Redemptoris Mater* wprost mówi o Maryi jako „Pośrednicze”. Czyni to w nawiązaniu do Pisma Świętego i nieprzerwanej tradycji Kościoła na Wschodzie i Zachodzie. Maryja jest związana z Chrystusem od samego początku Jego zbawczego wydarzenia aż po Kalwarię i misterium paschalne. Jeśli przy pierwszym *fiat* zgodziła się na Wcielenie Syna Bożego, to wraz z *fiat* na Kalwarii zgodziła się na zbawczą ofiarę swego Syna. Również cud z Kany (por. J 2,1–11) usprawiedliwia to macierzyńskie pośrednictwo. Brak wina to konkretny aspekt braku, pozornie drugorzędny i nic nieznaczący: „Posiada ona (ta konkretna odmiana ludzkiego niedostatku) jednak znaczenie symboliczne: owo wychodzenie naprzeciw potrzebom człowieka oznacza równocześnie wprowadzenie ich w zasięg mesjańskiej misji i zbawczej mocy Chrystusa. Jest to więc pośrednictwo: Maryja staje pomiędzy swym Synem a ludźmi w sytuacji ich braków, niedostatków i cierpień. *Staje «pomiędzy»*, czyli *pośredniczy, nie jako obca, lecz ze stanowiska Matki*, świadoma, że jako Matka może – lub nawet więcej: „ma prawo” – powiedzieć Synowi o potrzebach ludzi. Jej pośrednictwo ma więc charakter wstawienniczy: Maryja „wstawia się” za ludźmi” (RM 21)²⁶.

6. Relacja Maryi do Ducha Świętego

Znane są zarzuty względem mariologii katolickiej, które pojawiały się zarówno przed, jak i bezpośrednio po Soborze Watykańskim II, dotyczące zastępowania osobą Maryi Ducha Świętego. Mariologia byłaby odpowiedzialna za „pustkę

25 Por. A. Greco, dz. cyt., s. 282–283.

26 Por. A. Amato, *Maria e la Trinità*, dz. cyt., s. 72.

pneumatologiczną” w Kościele katolickim. Zarzuty tego rodzaju wysuwali zarówno teologowie prawosławni (N. Nissiotis), protestanci (W. Borowsky, L. Marchand) jak i katolicy (Y. Congar, R. Laurentin, H. Mühlen)²⁷.

W dokumentach Soboru Watykańskiego II Duch Święty pojawia się 258 razy, przy czym w rozdziale VIII *Lumen gentium* 10 razy. Jednak gdy chodzi o relacje pomiędzy Duchem Świętym a Maryją, niektórzy teologowie zwracają uwagę na rozdział VIII, przypisuje się w nim Maryi tytuły „Orędowniczki, Wspomożycielki, Pomocnicy, Pośredniczki” z podkreśleniem, że nie mogą one niczego zabrać ani dodać Chrystusowi, Jedyjnemu Pośrednikowi (LG 62). H. Mühlen stwierdza, że brakuje tu odniesienia do Ducha Świętego, który w pierwszym rzędzie jest Pośrednikiem i Orędownikiem/Adwokatem, Pocieszycielem. Sobór powinien był, twierdzi, wprost zabrać głos przeciw możliwie błędnej interpretacji, która stawia Maryję w miejsce Ducha Świętego. Po drugie, brak pneumatologii można dostrzec również w punkcie 68 Konstytucji o Kościele, gdzie mowa jest o wniebowzięciu Maryi, tym bardziej, że w punktach 48–50 właściwie została ukazana rola Ducha Świętego w eschatologii²⁸.

Mimo krytyki ze strony Heriberta Mühlena i innych teologów, VIII rozdział *Lumen gentium* mówi o trojkiej relacji łączącej Ducha Świętego i Maryję: a) Maryja i Duch Święty; b) Maryja, Duch Święty i Chrystus; c) Maryja, Duch Święty i Kościół.

LG 53 mówi, że Maryja jest „świętym przybytkiem Ducha Świętego”, „utworzoną przez Ducha Świętego i ukształtowaną jako nowe stworzenie” (LG 56). Maryja całe swoje życie działała „mocą Ducha Świętego” (LG 64), dzięki Jego pomocy spełniała wszystkie akty moralne.

W triadzie Chrystus–Duch–Maryja, Wcielenie Syna stanowi bez wątpienia najważniejsze wydarzenie pneumatologiczne. Chrystus bowiem „za sprawą Ducha Świętego przyjął ciało z Maryi Dziewicy” (LG 52). Jeszcze wyraźniej o po-

27 Por. S. de Fiores, *Lo Spirito Santo e Maria nella teologia post-conciliare*, „Marianum” 59 (1997), s. 395; Y. Congar, *Wierzę w Ducha Świętego*, tom I, Warszawa 1997, s. 220; G.M. Bartosik, *Przybytek Ducha Świętego. Relacja Duch Święty – Maryja według Pisma Świętego i Ojców Kościoła*, w: *Duch Święty a Maryja* (Materiały z sympozjum zorganizowanego przez Katedrę Mariologii KUL oraz Oddział PTT w Częstochowie. Częstochowa, 22–23 maja 1998 roku), red. S.C. Napiórkowski, T. Siudy, K. Kowalik, Częstochowa 1999, s. 47. S. Gręś, *Relacja: „Duch Święty–Maryja” we współczesnej teologii katolickiej (1965–2000)*, Niepokalanów 2001, s. 7; R. Laurentin, *Nieznany Duch Święty. Odkrywanie Jego doświadczenia i Jego Osoby*, Kraków 1998, s. 487–489; J. Bujak, *Odkrywanie Ducha Świętego w Kościele po Soborze Watykańskim II*, w: *Studia posoborowe. Historia i recepcja Vaticanum II*, t. II, cz. II, red. M. Białkowski, Toruń 2015, s. 646.

28 Por. S. de Fiores, *Lo Spirito Santo*, dz. cyt., s. 397–398; G. Bartosik, *Maryja ikoną Ducha Świętego według Bruno Forte*, „Studia Theologica Varsaviensia” 36 (1998), nr 2, 119.

częściu mocą Ducha mówi się w LG 63: „zrodziła na ziemi samego Syna Boga Ojca, i to nie znając męża, Duchem Świętym zacieniona”. Raz jeszcze wspomniana rola Ducha Świętego w poczęciu Jezusa i w odniesieniu do Niego samego: „który po to począł się z Ducha Świętego” (LG 65).

Opisując relację Maryja–Duch–Kościół, która jest mistyczną aplikacją pierwszej triady, autorzy *Lumen gentium* nawiązali do kluczowej dla narodzin Kościoła – sceny z Wieczernika: apostołowie trwają „jednomyślnie na modlitwie wraz z niewiastami i z Maryją Matką Jezusa i z braćmi Jego (Dz 1,14)”²⁹.

Kardynał A. Amato zauważa, że perykopy biblijne mówiące o dzieciństwie Jezusa (Mt 1,18 i Łk 1,35) oraz o Zesłaniu Ducha Świętego (Dz 1,14) wskazują na ścisłą relację Maryi i Ducha Świętego zarówno we Wcieleniu i narodzinach Zbawiciela, jak i w wydarzeniu Zesłania Ducha Świętego, tzn. przy narodzinach Kościoła. W obu wypadkach narodziny są dziełem Ducha Świętego, w obu też Maryja odgrywa zasadniczą rolę. W Zwiastowaniu działanie Ducha Świętego dotyczy tylko Jej, początku nowej ludzkości; w Zesłaniu Ducha Świętego do Maryi dołączają apostołowie. Jeśli w Łk 1,35 Duch Święty zstępuje na Maryję dla realizacji Wcielenia, to w Dziejach Apostolskich zstępuje On na Apostołów dla realizacji misterium Kościoła, u którego początków również jest Maryja. Wskazuje to na ścisły związek Maryi i Ducha Świętego, a poprzez Ducha, Maryi z Chrystusem i Kościołem³⁰.

Cała tradycja katolicka, jeszcze niedostatecznie zbadana i usystematyzowana, uważa Maryję i Ducha Świętego za nierozdzielnie związanych ze sobą, w takim sensie, że Maryja cała żyje w Duchu Świętym, pełna świętości i miłości. Prawdopodobnie można by zmienić tradycyjne powiedzenie *Ad Jesum per Mariam* na *Ad Jesum per Spiritum Sanctum cum Maria*, sugeruje Amato³¹.

Tym, który rozumiał znaczenie dyskursu pneumatologiczno-mariologicznego, był z pewnością papież Paweł VI. W adhortacji apostolskiej *Marialis cultus* prosił, aby w kulcie maryjnym „przyznano odpowiednią wagę jednej z niezbędnych wprost treści wiary, to jest osobie i dziełu Ducha Świętego” (MC 26)³².

Papież początek relacji Maryi do Ducha Świętego widzi w momencie Zwiastowania (MC 26). Następnie omawia wiele przejawów działania Ducha Świętego w Maryi. Mówi o „początkowej świętości” Maryi, uczynionej nowym stworzeniem przez Ducha Świętego; Duchu, który uczynił dziewictwo Maryi płodnym,

29 Por. A. Greco, dz. cyt., s. 283–284.

30 Por. A. Amato, *La SS*, dz. cyt., s. 41–42; G.M. Bartosik, *Przybytek Ducha Świętego*, dz. cyt., s. 50–51.

31 Por. Tamże, s. 42–43.

32 Por. S. de Fiores, *Lo Spirito Santo*, dz. cyt., s. 418.

przemieniając Ją w Pałac Króla albo Łoże Słowa, Świątynię albo Mieszkanie Pana, Arkę Przymierza i Uświęcenia. Paweł VI pisze również o tajemniczej relacji pomiędzy Duchem Świętym i Maryją, podobnej do oblubieńczej, dlatego Dziewica była nazywana Świątynią Ducha Świętego, co podkreśla, że stała się Ona trwałym mieszkaniem Ducha Bożego. Mowa jest w dokumencie o pełni łaski i obfitości darów, którymi Duch ubogacił Dziewicę, szczególnie wiarą, nadzieją i miłością, ale też siłą do wytrwania pod krzyżem. Mowa jest o szczególnym wpływie Ducha Świętego na powstanie i treść *Magnificat*, w którym Maryja staje się proroczym głosem Boga; o Zesłaniu Ducha Świętego w dniu Pięćdziesiątnicy, obecności Maryi w rodzącym się Kościele (MC 26).

Po stwierdzeniu, że wiele współczesnych tekstów mariologicznych nie uwzględnia wystarczająco całej doktryny o Duchu Świętym, papież wezwał wszystkich, ale szczególnie pasterzy i teologów, do pogłębienia refleksji nad działaniem Ducha Świętego w historii zbawienia i uwzględnienia Jego obecności w tekstach pobożnościowych (MC 27).

Aby odpowiedzieć na zaproszenie papieża, niektórzy znani teologowie katoliccy pogłębili w oryginalny sposób relację Duch Święty–Maryja, m.in. G. Roschini i D. Bertetto na temat synergii Ducha Świętego i Maryi. Możemy również wymienić mariologię personalistyczną H.U. von Balthasara i mariologię pneumatologiczną X. Pikaza³³.

O ile przed Soborem Watykańskim II refleksja mariologiczna była prawie wyłącznie chrystocentryczna, o tyle po soborze akcent w mariologii został przesunięty na eklezjologię, trynitologię i pneumatologię bez zanegowania zasady chrystologicznej, która mówi, że wszystko, co odnosi się do Maryi, zależy wyłącznie od misterium Chrystusa. Podkreślono ścisły związek Maryi z Duchem Świętym: jest Ona tą, która w mocy Ducha poczęła Słowo Wcielone, w swoim życiu szła za natchnieniami Ducha Świętego, była posłuszna Jego głosowi dzięki czemu przyjęła, jak Abraham, wolę Bożą³⁴.

Współczesna mariologia podkreśla dwa wymiary Jej współdziałania w odkupieniu: funkcję osobistą, która wynika ze zgody na działanie Ducha Świętego w Niej, i funkcję personologiczną, która wynika z ontologii Maryi – ona od początku swego istnienia przeniknięta została łaską Ducha Świętego (H. Mühlen).

Akcent pneumatologiczny potwierdził, że relacja pomiędzy *Panhagion* a *Panhagia* przenika całą egzystencję Maryi, jeszcze przed Zwiastowaniem, w dziewi-

33 Por. A. Amato, *La SS*, dz. cyt., s. 43–45.

34 Por. Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski, *Duch Święty i Jego obecność w Kościele. Program duszpasterski na rok 1997/1998*, red. E. Szczotek, A. Liskowacka, Katowice 1997, s. 8; A. Amato, *La SS*, dz. cyt., s. 44–45.

czym poczęciu Chrystusa, w Zesłaniu Ducha Świętego i Wniebowzięciu (G. Roschini). W Maryi i w Kościele widać wymiar personalistyczny relacji z Bogiem: Bóg wzywa – Maryję, w Niej Kościół i cała ludzkość – odpowiada i akceptuje. Maryja nie jest wyłącznie pasywna w relacji z Bogiem, co podkreśla współczesna mariologia. Maryja jest dialogiem wiary, nadziei i miłości z całą Trójcą, nie zaś tylko z Synem (H.U. von Balthasar).

Tego rodzaju podejście dialogiczno-personalistyczne czyni Maryję przykładem nie tylko dla Kościoła, ale dla każdego człowieka. W Maryi, zaraz po Chrystusie, najbardziej odzwierciedla się chwała nowego stworzenia ukształtowanego przez Ducha Świętego Stworzyciela (X. Pikaza). Dowartościowany zostaje również wymiar żeński bytu ludzkiego, gdyż w Maryi to, co kobiece zostaje wyniesione jako znak i wyraz macierzyńskiego oblicza Boga i Jego czulej miłości do stworzenia (L. Boff). Maryja jest *Theotókos*, ale również *Pneumatofóros*, a zatem *Pneumatofórmis*. Przy takim zorientowaniu antropologiczno-pneumatologicznym doktryna maryjna staje się również doktryną na temat działania Ducha Świętego w człowieku.

Przejęcie mariologii od wymiaru wyłącznie chrystologicznego do eklezjalnego i pneumatologicznego otwiera również perspektywy ekumeniczne. Z prawosławiem zgadzamy się w kwestii traktowania Maryi jako ikony Ducha Świętego, z protestantami możemy poszukać wspólnego mianownika, widząc w *fiat* rozpoczęcie dialogu wolności z Bogiem łaski, wszystko to uczyni Maryję świętą. Będąc w Kościele, Maryja jest nie tylko wzorem wiary, ale i Matką (Chavannes). Maryja staje się archetypem Kościoła i wzorem świętości chrześcijańskiej. Akcentowanie pneumatologii nie oznacza zerwania z Chrystusem, ale podkreślenie świętości i duchowego współdziałania Maryi w Kościele i w historii, co jest owocem Ducha Zmartwychwstałego, a zatem, podkreśla Amato, idziemy „do Ojca przez Chrystusa w Duchu z Maryją i jak Maryja”³⁵.

Podsumowanie

J.M. Alonso stwierdza, że Trójca Święta jest niewątpliwie najważniejszym z misterii chrześcijańskich. Wynika to z objawienia biblijnego, które mówi, że Bóg żywy i działający w Starym Testamencie (Jahwe) objawia się jako Ojciec, Syn i Duch Święty w ekonomii Nowego Testamentu. Wiara w Trójcę Świętą jest obecna w najwcześniejszych wyznaniach wiary, bronią jej i wyjaśniają pierwsze sobory powszechne, w Nicei 325 i Konstantynopolu 381 roku. Trójca Święta jest

35 Por. A. Amato, *La SS*, dz. cyt., s. 45–48.

fundamentem i centrum wszystkich tajemnic wiary, przede wszystkich najważniejszego misterium w ekonomii zbawienia jakim jest Wcielenie Słowa. Również pozostałe tajemnice wiary, dotyczące łaski, sakramentów, Kościoła, powinny być kontemplowane w świetle Trójcy Świętej, która jest ich źródłem. Temat Trójcy Świętej ma znaczenie formalne zarówno dla całej teologii, jak i dla mariologii³⁶.

Prawda o Trójcy Świętej: Ojcu, Synu i Duchu Świętym, która działa w historii dla zbawienia człowieka, stała się motywem przewodnim całej Konstytucji o Kościele *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego, a co za tym idzie, także jej ostatniej części, poświęconej Najświętszej Maryi Pannie. Zgodnie z wcześniejszą tradycją Kościoła, Maryja jest tam ukazana jako umiłowana Córka Boga Ojca, Matka Syna i Oblubienica Ducha Świętego. Jej osoba i misja zostały wpisane w historię zbawienia i życie Kościoła, którego jest Ona członkiem, a zarazem matką.

Nauczanie zawarte w *Lumen gentium* – rozwinięte przez papieży doby posoborowej, bł. Pawła VI w *Marialis cultus* i św. Jana Pawła II, zwłaszcza w Jego maryjnej encyklice *Redemptoris Mater*, oraz innych teologów – ukazuje Maryję jako włączoną w misterium trynitarnie w sposób zupełnie wyjątkowy, zgodny z Jej rolą w misterium zbawczym. Ona jest przeniknięta obecnością i działaniem Ojca, który wybrał Ją i umiłował tak bardzo, że powierzył Jej swego Syna; obecnością i działaniem Syna, z którym łączy Ją miłość macierzyńska; obecnością i dziele niem Ducha Świętego, który bierze Ją w posiadanie, by ukształtować Jej duszę. To włączenie rozpoczęło się wraz z wypowiedzeniem „tak” przy Zwiastowaniu, które pozwoliło Słowu wejść w świat jako człowiekowi, a wraz z Nim niewidzialnemu Ojcu i Duchowi Świętemu Pocieszycielowi. Dzięki Synowi Bożemu i Maryi wszyscy ludzie są wezwani, by stać się Synami Bożymi w Duchu Świętym. Maryja, jak naucza Jan Paweł II, jest miejsce spotkania Trójcy Świętej i historii, pomiędzy boską wszechmocą i niemocą ludzkości, a ponadto jest solidarna z każdym z nas³⁷.

Bibliografia

- Alonso J.M., *Trinità*, w: *Nuovo Dizionario di Mariologia*, red. S. De Fiores, S. Meo, Torino 1986, s. 1406–1417.
- Amato A., *La SS. Trinità e Maria. Sintesi teologica*, w: *Come collaborare al progetto di Dio con Maria*, Roma, CCMMe 1985, s. 28–48.
- Amato A., *Maria e la Trinità. Spiritualità mariana ed esistenza cristiana*, Milano 2000.

36 Por. J.M. Alonso, dz. cyt., s. 1406–1407.

37 Por. A. Fusi, *Ha creduto meglio degli altri. Maria modello della Chiesa nell'insegnamento di Giovanni Paolo II*, Milano 1999, s. 25–31.

- Bartosik G.M., *Maryja ikoną Ducha Świętego według Bruno Forte*, „Studia Theologica Varsaviensia” 36 (1998), nr 1–2, 119–133.
- Bartosik G.M., *Przybytek Ducha Świętego. Relacja Duch Święty - Maryja według Pisma Świętego i Ojców Kościoła*, w: *Duch Święty a Maryja* (Materiały z sympozjum zorganizowanego przez Katedrę Mariologii KUL oraz Oddział PTT w Częstochowie. Częstochowa, 22–23 maja 1998 roku), red. S.C. Napiórkowski, T. Siudy, K. Kowalik, Częstochowa 1999, s. 47–65.
- Buczek J., *Maryja a Bóg Ojciec w nauczaniu Jana Pawła II*, „Salvatoris Mater” 1 (1999), nr 1, s. 207–228.
- Bujak J., *Odkrywanie Ducha Świętego w Kościele po Soborze Watykańskim II*, w: *Studia posoborowe. Historia i recepcja Vaticanum II*, t. II, cz. II, red. M. Białkowski, Toruń 2015, s. 611–650.
- Bujak J., *Sobór Watykański II i jego reformy w świetle hermeneutyki ciągłości Benedykta XVI*, Szczecin 2013.
- Congar Y., *Wierzę w Ducha Świętego*, t. I, Warszawa 1997.
- De Fiores S., *Corso di teologia sistematica. Maria Madre di Gesù. Sintesi storico-salvifica*, Bologna 1993.
- De Fiores S., *Lo Spirito Santo e Maria nella teologia post-conciliare*, „Marianum” 59 (1997), s. 393–430.
- De Fiores S., *Maria nella teologia postconciliare*, w: *Vaticano II: bilancio e prospettive venticinque anni dopo (1962–1987)*, red. René Laurentin, t. I, Assisi 1988, s. 414–470.
- De Fiores S., *Maria paradigma antropologia per il terzo millennio*, „Revista Española de Teología” 64 (2004), nr 1, s. 65–85.
- De Fiores S., *Maria presenza viva nel Popolo di Dio*, Roma 1980.
- De Fiores S., *Trinità mistero di vita. Esperienza trinitaria in comunione con Maria*, Ciniello Balsamo/Milano 2001.
- De Fiores S., *Trójca Święta*, w: *Mały Słownik Maryjny*, Niepokalanów 1987, s. 93–96.
- Fusi A., *Ha creduto meglio degli altri. Maria modello della Chiesa nell'insegnamento di Giovanni Paolo II*, Milano 1999.
- Greco A., *„Madre dei viventi”. La cooperazione salvifica di Maria nella „Lumen gentium”*: una sfida per oggi, Lugano 2011.
- Gręś S., *Relacja: „Duch Święty–Maryja” we współczesnej teologii katolickiej (1965–2000)*, Niepokalanów 2001.
- św. Ireneusz, *Wykład nauki apostołskiej*. Wstęp, przekład i opracowanie W. Myszor, Kraków 1997.
- Jan Paweł II, *Audjencia generalna*, 2 maja 1979, http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/audiences/1979/documents/hf_jp-ii_aud_19790502.html (dostęp: 07.12.17).

- Jan Paweł II, *Orędzie Ojca Świętego Jana Pawła II do młodzieży całego świata z okazji XIII Światowego Dnia Młodzieży*, „L'Osservatore Romano” 2 (1998), s. 4–7, <http://nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/774> (dostęp: 05.12.2007).
- Jan Paweł II, *Tajemnica Trójcy Świętej a Maryja*, 24 IX 2000 – Homilia na zakończenie XX Międzynarodowego Kongresu Maryjno-Mariologicznego, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/homilie/kongres-MM_24092000.html (dostęp: 07.12.2017).
- Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski, *Duch Święty i Jego obecność w Kościele. Program duszpasterski na rok 1997/1998*, red. E. Szczotek, A. Liskowacka, Katowice 1997.
- Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, Wrocław 1986.
- Laurentin R., *Nieznany Duch Święty. Odkrywanie Jego doświadczenia i Jego Osoby*, Kraków 1998.
- Paweł VI, *Jak czcić Matkę Bożą? Adhortacja apostołska papieża Pawła VI „Marialis cultus” o należytych kształtowaniu i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny*, wstęp. S.C. Napiórkowski, Niepokalanów 1984.
- Perrella S.M., *Ecco tua Madre (Gv 19,27). La Madre di Gesù nel magistero di Giovanni Paolo II*, Cinisello Balsamo/Milano 2007.
- Siwak W., *Maryja a Trójca Święta w misterium Wcielenia według Jana Pawła II*, „Salvatoris Mater” 1 (1999), nr 2, s. 268–319.
- Testa E., *Maria terra vergine. Vol. I. I rapporti della Madre di Dio con la SS. Trinità (Sec. I-IX)*, Jerusalem 1985.

**RELACJE MARYI DO OSÓB TRÓJCY ŚWIĘTEJ
W ŚWIETLE VIII ROZDZIAŁU
KONSTYTUCJI DOGMATYCZNEJ O KOŚCIELE „LUMEN GENTIUM”**

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie relacji, które łączą Maryję z Osobami Trójcy Świętej – z Ojcem, Synem i Duchem Świętym – w kontekście nauczania zawartego w VIII rozdziale *Lumen gentium*, posoborowej wykładni Kościoła i opracowań teologów. Maryja jest tam ukazana jako Córka Ojca, Matka Syna Bożego i Oblubienica Ducha Świętego. Przesłanie Soboru Watykańskiego II stało się podstawą do analizy relacji między Maryją a Trójjedynym Bogiem, najistotniejszym odniesieniem jest Wcielenie Syna

Bożego, stanowi bowiem moment, w którym po raz pierwszy w dziejach zbawienia dokonało się pełne objawienie misterium trynitarnego.

Słowa kluczowe: Jan Paweł II, *Lumen gentium*, Maryja, Paweł VI, relacje, Trójca Święta, Zwiastowanie

MARY'S RELATIONSHIPS WITH THE PERSONS OF THE HOLY TRINITY IN THE LIGHT OF CHAPTER VIII OF THE DOGMATIC CONSTITUTION ON THE CHURCH "LUMEN GENTIUM"

Summary

The purposed of this paper is to show the relationships that connect Mary with the Persons of the Holy Trinity, i.e. with the Father, the Son and the Holy Spirit, based on the teaching of Chapter VIII of *Lumen gentium*, the post-conciliar teaching of the Church and the contribution of theologians. Mary is depicted there as the Daughter of God the Father, Mather of the Son of God and the Bride of the Holy Spirit. Following the teaching of the Council, the mystery of the Incarnation of the Son of God was chosen as a starting point to show Mary in relation to the Triune God because it is the moment in which the full revelation of the Trinitarian mystery happened for the first time in the history of Salvation.

Keywords: John Paul II, *Lumen gentium*, Mary, Paul VI, relationships, Holy Trinity, Annunciation

Translated by by Mirosława Landowska

